

TEMUR TUZUKLARINING HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTİKASIDAGI AHAMIYATI

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati kafedrasida katta o'qituvchisi Toshkent, 100197,

O'zbekiston, e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

G'aniyeva Gulardon Ibragimovna

Namangan davlat universitetining Psixologiya (faoliyat turlari
bo'yicha) yo'nalishi 2-kurs magistranti

Azimjonov Ro'zimat Rustam o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-o'quv
kursi 316-guruh kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14242403>

ARTICLE INFO

Received: 19 th November 2024

Accepted: 20th November 2024

Published: 29th November 2024

KEYWORDS

Temur tuzuklari,
huquqbuzarliklarning oldini
olish, huquq tizimi, jamoat
tartibi, Temuriylar saltanati,
adolat, axloq, ijtimoiy
mas'uliyat, huquqiy etika,
tarixiy huquq, huquqni
muhofaza qilish.

ABSTRACT

Bu asarda "Temur tuzuklari"ning huquqbuzarliklarning oldini olishdagi ahamiyati, jamiyatning huquqiy va axloqiy asoslarini shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. Maqolada "Temur tuzuklari" asarida o'rnatilgan axloqiy tamoyillar Temuriylar saltanatining sud-huquq tizimiga qanday ta'sir ko'rsatganligi, jamoat tartibini saqlash va jinoyatchilikni kamaytirishga xizmat qilgani ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda adolat, ma'naviyat va ijtimoiy mas'uliyatga alohida e'tibor qaratilayotgani hamda qonunbuzarliklarning oldini olish bo'yicha kodeksda belgilangan profilaktika choralari ko'rsatilgan. Kodeksning asosiy qoidalarini tahlil qilish orqali maqola uning zamonaviy huquqiy tizimlar bilan aloqadorligini va huquqbuzarliklarning oldini olish sohasida taqdim etayotgan saboqlarini ko'rsatadi.

KIRISH

Hozirgi kunda nafaqat O'zbekiston, balki Markaziy Osiyo va boshqa xorijiy mamlakatlarda huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlarda Amir Temur tuzuklarining o'rni katta. Chunki, buyuk Amir Temur davrida jinoyatlarni oldini olish va huquqbuzarlikka qarshi kurashish uchun amalga oshirilgan chora-tadbirlar hali ham samarali tarzda foydalanilmoqda. Amir Temur shaxsini anglash — o'z tariximizni anglash, xalqimizning boy madaniyatini, qudratini va kelajagimizni mustahkamlash demakdir.

Amir Temurning davlat boshqaruvi, diplomatiya, harbiy mahorat, ilm-fan, san'at va me'morchilikka oid qarashlari, insonni ulug'lash, adolatni ta'minlash va saltanat ishlarini kengashlar asosida amalga oshirish kabi fikrlar "Temur Tuzuklari"da batafsil yoritilgan. Ularning zamonaviy siyosat va davlat boshqaruvi uchun ahamiyati juda katta. O'zbekistonning birinchi Prezidenti Islom Karimovning "Temur Tuzuklari" haqida bildirgan fikrlariga ko'ra, bu asar, har bir so'zida xalq va davlat manfaatlarini o'ylab yashagan ulkan davlat arbobining o'tmish tajribasi va hikmatlarini aks ettiradi.

Bugungi kunda huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirishda Temur tuzuklaridagi ko'plab qadriyatlardan foydalanish mumkin. Masalan, Amir Temur mamlakatlarini fath

qilgach, ularning aholisi va muqaddas joylariga ehtirom ko'rsatishni, aholi xavfsizligini ta'minlashni, mol-mulkni saqlashni va diniy rahbarlar bilan bog'liq masalalarni tartibga keltirishni ta'kidlagan. Bu qarashlar bugungi huquqbuzarliklarni oldini olishda o'zining amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Temur tuzuklarining o'rni, ayniqsa, adolatli va huquqni himoya qilish tizimini mustahkamlashda, davlat va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni chuqurlashtirishda sezilarli ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tarixdan ma'lumki, mamlakatimiz qadimdan buyuk allomalar va mutafakkirlar yurtiga aylangan. Bu yerda jahon ilm-faniga o'zining katta hissasini qo'shgan Abu Nasr Forobiy, Muso al-Xorazmiy, Ahmad Farg'oniy, Abu Ali Ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy kabi buyuk olimlar, shuningdek, Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Imom Moturudiy, Burhoniddin Marg'inoniy kabi ilm-fan va ma'rifatni rivojlantirgan mutafakkirlar, To'maris, Shiroq, Spitamen, Temur Malik, Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur, Bobur Mirzo kabi jasur sarkardalar yetishib chiqqan. O'zbekiston nafaqat boy tabiiy va qazilma resurslarga, balki kuchli iqtisodiy va insoniy salohiyatga ega bo'lsa-da, eng katta boyligimiz bu xalqimizning ulkan intellektual va ma'naviy salohiyatidir.

Vatanimiz tarixida va dunyo ma'naviy hayotida o'chmas iz qoldirgan buyuk allomalar, mutafakkirlar va sarkardalar bilan faxrlanishimiz tabiiy. Xalqimiz tarixning eng murakkab sharoitlarida ham bunyodkorlik va ma'rifatparvarlik g'oyalariga sodiq qolgan. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimovning ta'kidlashicha: "Tarix xotirasi, xalqning, o'lkaning, davlat hududining haqqoniy tarixini tiklash milliy o'zlikni anglash, milliy iftixorni tiklash va o'stirish jarayonida juda muhim rol o'ynaydi".

So'nggi yillarda Amir Temur saltanatining o'rni va uning o'zbek davlatchiligi va madaniyatini rivojlantirishdagi roli yanada aniqroq tushunilib, tarixchi va sharqshunos olimlarimiz tomonidan bir qator muhim asarlar o'zbek tiliga tarjima qilinib, nashr etildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Amir Temur o'zining siyosatini amalga oshirishda va davlatni boshqarishda olimlar, ilm-fan ahllari va yuqori tabaqalar vakillariga mustahkam tayanib ishlagan. Bu haqda u o'zining olimlar bilan suhbatlaridan birida shunday degan: "Fan va dinning mashhur kishilari podsholarga o'z maslahatlari bilan yordam berishgan. Ammo sizlar menga bunday yordam bermayapsizlar. Mening asosiy maqsadim mamlakatda adolatni o'rnatish, tartib va tinchlikni mustahkamlash, fuqaroning turmushini yaxshilash, yurtimizda qurilishni rivojlantirish va davlatimizni farovon qilishdir".

Amir Temurning mardligi, jasorati va bunyodkorlik salohiyati butun xalq va millatlar tomonidan tan olingan xislatlaridan biridir. Masalan, Temur saltaniga elchi sifatida tashrif buyurgan Klavixonning esdaliklarida Lyusen Keren shunday yozadi: "Yo'l yo'lakay, Amir Temurning vatani bo'lgan Kesh shahrini ziyorat qilganda, uning darvozasi peshtoqiga 'Quadratimizga shubha qiladigan bo'lsang, biz qurdirgan binolarga boq' degan mag'rur shior yozilgan 'Oqsaroy'ni tomosha qildilar".

Temur Tuzuklari, yoki "Temurning Tavsiyalari", Amir Temurning siyosat va davlat boshqaruvi haqidagi asaridir. Ushbu asarda, Temur o'z davlati va uning rahbarlari uchun qimmatli ma'lumotlar va prinsiplarni o'z ichiga oladi. Ayniqsa, huquqbuzarliklarni oldini olish va jamiyatda tartibni saqlashga oid tavsiyalar ham mavjud. Temur Tuzuklarida, davlatning kuchi faqat quvvatda emas, balki adolatli boshqaruvda, ilm-fanga, odob-axloqqa asoslangan ijtimoiy muhit yaratishda yotadi.

Temur, mamlakatning ijtimoiy va siyosiy tizimini barqarorlashtirish uchun nafaqat harbiy qudratga, balki ilm-fan va dinni jamiyatda uyg'unlashtirishga ham katta e'tibor qaratgan. O'zbekistonning tarixiy merosi, xususan Temur Tuzuklari, huquqbuzarliklarning oldini olishda qanday muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Temur o'z vaqtida huquqbuzarliklarning oldini olishni, avvalo, adolatli rahbarlik va jamiyatda axloqiy qadriyatlarini mustahkamlash

bilan bog'lagan. Bu fikrlarni temuriy davrda amalga oshirilgan huquqiy va ijtimoiy siyosatlar orqali tasdiqlash mumkin.

Amir Temur o'z saltanatida adolatni, jamiyatda farovonlikni va tartibni saqlash uchun ko'plab chora-tadbirlarni amalga oshirgan. Temur Tuzuklarida, eng avvalo, xalqning manfaatini o'ylash, uning tinchligini saqlash va ijtimoiy adolatni o'rnatish lozimligi ta'kidlanadi. Bu holat, ayniqsa huquqbuzarliklar profilaktikasiga qaratilgan siyosatning asosi sifatida ko'riladi. Temur, o'zining asarlarida, xususan huquqbuzarlikni oldini olishga doir qismlarda, jamiyatni boshqarishning asosiy tamoyillarini yoritgan. Bu, o'z navbatida, huquqbuzarliklar profilaktikasining eng muhim komponenti sifatida qaraladi.

Temur Tuzuklari, huquqbuzarliklarning oldini olishda samarali yondashuvni ko'rsatadi. Birinchi navbatda, Temur o'z davlatini boshqarishda ulamolar va ilm-fan ahli bilan maslahatlashgan. Bu, temuriylarning jamiyatda ilmiy va diniy qadriyatlarni kuchaytirishga qaratilgan yondashuvini ko'rsatadi. Temur, o'zining siyosiy qarorlarini faqat harbiy strategiyalar va qo'shin kuchiga emas, balki diniy va axloqiy me'yorlarga asoslagan.

Temur Tuzuklarida, fuqarolarni himoya qilish, ularni huquqbuzarliklardan saqlash va jamiyatda tinchlikni saqlashga alohida e'tibor berilgan. U davlat boshqaruvi uchun kengashlarni tashkil etish, axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish va jamiyatni ma'rifat bilan boshqarishni ta'kidlagan. Bu chora-tadbirlar, huquqbuzarliklarni oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Bundan tashqari, Temur davlatni boshqarishda ulamolar, elita va oddiy fuqarolarni hamda ularning huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratgan. Jamiyatda adolat o'rnatish, huquqbuzarliklarni oldini olishning muhim qismi sifatida qaralgan. Temur, shuningdek, jinoyatchilarni adolatli jazolash va jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni saqlashni ham tavsiya qilgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, biz boy madaniy merosga ega qadimiy xalqmiz. O'z Vatanining tarixini bilish har bir o'sib kelayotgan yosh avlod uchun juda muhim. Tarixiy xotira insonni o'z ona yurtiga xizmat qilishga, uning himoyasini ta'minlashga va zarur bo'lsa jonini fido qilishga undaydi. "Temur tuzuklari"da berilgan hikmatli fikrlar inson ma'naviyatiga bugungi kunda ham oziq bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu asarda keltirilgan mulohazalar, yosh avlodni ma'naviy yetuk, jismonan baquvvat va o'z Vatanini himoya qilishga tayyor farzandlar sifatida tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Mustaqil taraqqiyot yo'limiz, albatta, buyuk davlatchiligimiz tarixi va an'analari bilan uyg'unlashib bormoqda. Poydevori mustahkam bo'lgan imorat ming yillar davomida tik tura oladi. Ildizi baquvvat, tarixiy xotirasi boqiy xalq hech qachon, hech kimga qaram bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: "O'zbekiston", 2023.
2. Shavkat Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: "O'zbekiston", 2016.
3. Islom Karimov. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –T.: O'zbekiston", 1997.
4. Temur tuzuklari. . –T.: "Ijod press", 2022.
5. Yusupov, A. (2000). Amir Temur va Uning Siyosiy Merosiy. Toshkent: Ilmiy matbuot.
6. Beruniy, A. (1958). Hindiston kitobi. S. S. K. Huseynov tomonidan tarjima qilingan. Toshkent: Fanlar akademiyasi.
7. M.Rahimov, A.Zamonov. O'zbekiston tarixi. –T.: "Fan", 2019.
8. Ғаниев, Фаррух. "АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ҲАМДА МУҲОФАЗАСИ ТАЪМИНЛАНГАНИГА ҚАРАМАСДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАР." *Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук* 3.1 (2023): 129-138.
9. Ғаниев Ф. "ОБОД ВА ХАВФСИЗ МАҲАЛЛА" ТАМОЙИЛИГА АСОСЛАНГАН ТИЗИМНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ФУҚОРОЛАР ЙИҒИНЛАРИНИ ФАОЛИЯТИНИ ТИЗИМЛИ ЙЎЛГА

ҚЎЙИШ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 96-98.

10. G'aniev F. T. TURKIYA RESPUBLIKASI: TABIYATI, MADANIYATI VA AN'ANALARI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – Т. 3. – №. 3. – С. 101-116.

